

PAŃSTWOWY TEATR ŻYDOWSKI

Dyrektor i Kier. Artystyczny: IDA KAMIŃSKA

MICHAŁ MIRSKI

RACHUNEK

Sztuka 2 częściach (7 obrazach)

Inscenizacja i reżyseria: IDA KAMIŃSKA

Scenografia: MARIAN STAŃCZAK

Sztuka wystawiona w 20-lecie Powstania w Getcie Warszawskim

Prapremiera

KWIECIEŃ 1963 R.

Cena zł 1,50

Bronisław Linke

STRESZCZENIE

Pierwsza odsłona (prolog)

Połowa lat trzydziestych przed drugą wojną światową w Polsce. Duże miasto. W foyer nowego domu akademickiego studująca młodzież żydowska, różnorodna pod względem politycznym wita radnego Żydowskiej Gminy Wyznaniowej Daniela Marszaka, który przybył na uroczystość otwarcia tegoż domu. Rozpolitykowana, podniecona i wesola młodzież, wśród której znajduje się również jego córka Bronka oraz siostrzeniec Salek Cwik prosi go o to, aby w swoim przemówieniu potępił ekscesy antysemitki ONRowców. Zarysowuje się przy tym różnorodna postawa polityczna młodzieży oraz filantropijna, apolityczna mentalność Marszaka. Spotyka się tu Sylwester Dobraczyński, polski student, z Bronką Marszakówną. Sylwester przekazuje jej bloczki MOProwe dla rozpowszechnienia wśród młodzieży oraz informuje ją o najnowszych wydarzeniach politycznych. Z postawy Sylwestra Bronka orientuje się, że przyszedł także na randkę z jej koleżanką Esterą. Wtem zjawia się Salek Cwik, który kocha się w Bronce. Salek jest zazdrosny. Z rozmowy z Bronką wynika, że Salek jest obojętny wobec spraw społecznych i nacjonalistycznie usposobiony.

O b r a z II

W mieszkaniu Daniela Marszaka w okresie okupacji niemieckiej. Odbywa się rozmowa między Danielem Marszakiem, jego ojcem Szymonem, córką Bronką i Etlą i jego żoną. Ojciec ma żal do syna o to, że przyjął stanowisko przewodniczącego Rady Żydowskiej (Judenratu). Daniel tłumaczy się, że uczynił to z musu. Etlą broni męża. W toku rozmowy zjawia się Bronka. Indaguje ojca w sprawie pogłosek krążących po mieście o wysyłce transportu Żydów do Truszcowa. Dochodzi do ostrej kontrowersji między Bronką, Szymonem z jednej strony, a Danielem z drugiej. Bronka z pozycji lewicowych, humanistycznych a Szymon z pozycji żydowskiej etyki religijnej atakują Daniela Marszaka za kolaborację z Niemcami. Daniel broni się, rozwijając przy tym koncepcję ratowania ludności żydowskiej getta za cenę dostarczenia Niemcom niezbędnej żydowskiej siły roboczej. Twierdzi on, że element nie pracujący lub niezdalny do pracy ucierpi jako ofiara wojny.

Wtem przychodzi Estera, obecnie już kierowniczka domu sierot i żali się przed Danielem na resort zaopatrzenia, który dostarcza surowego chleba, powodując choroby wśród dzieci. Głównym celem jednak jej wizyty jest przekazanie Bronce wiadomości o tym, że Niemcy przy pomocy służby porządkowej (policja żydowska) — szykują nowe wysiedlenie Żydów z Getta. Wśród tych Żydów znajdują się wspólni znajomi. Po odejściu Estery następuje spięcie między Bronką a Danielem; żąda

ona od niego zaniechania i wstrzymania akcji, a gdy on jej kategorycznie odmawia tłumacząc, że poświęcając część ratuje całość — Bronka oświadcza mu, że jest zbrodniarzem i gestapowcem, wyrzeka się go i opuszcza dom rodzinny.

Tymczasem ktoś natarczywie dobija się do mieszkania. Okazuje się, że jest to uciekinier z Truszwca, obozu straceń, który opowiada o perfidii Niemców, o rozstrzelaniu wysiedlonych Żydów oraz o swoim ocaleniu i ucieczce. Wiadomość ta wstrząsnęła wszystkimi.

O b r a z III

Przedstawia mieszkanie Estery. Mieszka w nim również Bronka. Czynną przygotowania do narady organizacji politycznych getta pod pozorem wesela mającego się odbyć w ich mieszkaniu. Niespodziewanie zjawia się Salek, obecnie komisarz policji żydowskiej w getcie. Oznajmia, że celem jego wizyty jest troska o los Bronki, odradzając jej pójście do lasu, gdzie niechybnie zginie. Bronka zarzuca mu upadek moralny, zaprzeczanie się Niemcom oraz zbrodni. Salek chce wziąć Bronkę siłą. Bronka wypędza go z mieszkania. Stopniowo schodzą się uczestnicy narady. W toku politycznej dyskusji ujawniają się stanowiska: komunistów, lewicowej młodzieży sjonistycznej, socjalistów i wahających się sjonistów. W wyniku rozmowy zostają rozwiane przedwojenne nieufności i nieporozumienia polityczne. Lewicowi sjonisci wyrażają zgodę na wniosek komunistów, proponujących stworzenie wspólnej zbrojnej samoobrony, której zadaniem ma być przeszkadzanie Niemcom i policji żydowskiej w przeprowadzaniu akcji wysiedleńczych z getta. Przedstawiciel wahających się sjonistów, Jakub przestrzega przed zbrojnym oporem, który może, jego zdaniem, spowodować przyspieszenie likwidacji getta. Odsłona kończy się wtargnięciem do mieszkania dwóch żydowskich policjantów, domagających się wydania rzekomego narzeczonego. W odpowiedzi pada oświadczenie, że policja żydowska nie jest już jedyną władzą na terenie getta.

O b r a z IV

Część druga rozpoczyna się od wizyty Jakuba, który prosi Daniela o udzielenie pomocy finansowej dla umożliwienia wyjazdu do Palestyny przeszło stu sjonistów, tzw. chaluców. Gestapo poprzez przedstawiciela Czerwonego Krzyża proponuje sprzedaż 120 certyfikatów. Po dłuższej perswazji Daniel udziela zgody na subsydiowanie tego przedsięwzięcia. Jedynie ojciec Szymon odradza konsztachty z gestapo.

O b r a z V

Dom dziecka. Jest wieczór, dzieci już śpią. Gdy Estera po wydaniu ostatnich wskazówek wychowawczyni Szyfrze chce wyjść, aby udać się do swego mieszkania, do pokoju cichaczem wślizguje się chłopczyk Szla-

mek. Dziecko prosi Estere o nie zamykanie na klucz drzwi kancelarii. Różnymi sposobami udaje się Esterze skłonić dziecko do ujawnienia motywów tajemniczej prośby. Otóż mały Szlamek opowiada o znowie czterech jego rówieśników, którzy postanowili ukryć się w manekinach, gdy zjawi się gestapo, aby ich zabrać do Truszwca. Manekin dla Baśki znajduje się w pokoju obok kancelarii. Przejście do tego pokoju prowadzi przez kancelarię. Estera zrozpaczona wręcza Szlamkowi klucz.

O b r a z VI

W stanie silnej depresji wraca Estera do swego mieszkania, w którym zastaje już Sylwestra Dobraczyńskiego. Estera domaga się od niego uratowania sierot, ukrycia ich w lesie. W toku rozmowy na ten temat Estera pod wpływem kilku kieliszków alkoholu wpada w egzaltację. Sylwester uspakaja ją.

O b r a z VII

W mieszkaniu Daniela Marszaka. Jest wczesny ranek. Słychać natarczywe dobijanie się do mieszkania. W odstępach czasu do mieszkania Daniela Marszaka schodzą się kierownicy resortów Judenratu. Każdy informuje o nowych zarządzeniach gestapo, zapowiadających likwidację większości zakładów pracy i agend Judenratu oraz wysiedlenie prawie całej ludności gettowej. Zjawia się także Jakub, informujący o zamiarach wywiezienia do Truszwca chaluców, których gestapo miało zgodzić z umową wysłać do Szwajcarii. Wówczas to Daniel Marszak uzmysławia sobie krach „konceptji” ratowania Żydów poprzez pracę oraz drogą kolaboracji z Niemcami. Był to fałszywy rachunek. Waha się, czy nie podpisać po raz ostatni listy. Wtedy ojciec jego, Szymon, każe sobie wpisać jako pierwszego na listę.

Dramat kończy się sceną przedstawiającą obraz dymiących krematoriów, ku którym ciągną wysiedleni Żydzi. Na szczątkach zburzonego i palącego się getta zjawiają się także uzbrojeni bojownicy zjednoczonej samoobrony, którzy podejmują walkę o życie, godność i honor.

OSOBY SZTUKI:

DANIEL MARSZAK	CHEWEL BUZGAN
ETEL, jego żona	RYWA SZYLER-BUZGAN
SZYMON, jego ojciec	MARIAN MELMAN
BRONKA, jego córka	ZOFIA SKRZESZEWSKA
SALEK CWIK, jego siostrzeniec	SEWERYN DALECKI
ESTER GONCZAR, studentka	RUTH KAMIŃSKA
SYLWESTER DOBRACZYŃSKI, student	JULIUSZ BERGER
SARA, służąca u Marszaka	ESTER KOWALSKA
MIETEK	MARIAN RUDENSKI
IRKA	LUDMIŁA SIROTA
KAPLAN } przedstawiciele Partii	ABRAM ROZENBAUM
MICHAL }	JÓZEF RETIK
SONIA } członkowie organizacji	DINA FIJALKOWSKA
ALEKSANDER } „Zydowsky socjaliści”	ADAM SZENGUT
GABRIEL	BRUNO FINK
CHAIM } członkowie organizacji	HENRYK GRYNBERG
SZYFRE } „Hacofe”	ELŻBIETA LOTENBERG
JAKUB z organizacji L'erec i Haarec	IZAAK DOGIM
UCIEKINIER Z OBOZU w Truszcówcu	KAROL LATOWICZ
MATES SZAPIRO } Kierownicy	HERMAN LERCHER
INŻ. KOHN } wydziałów	SAMUEL RETTIG
SENDER KALISZER } Judenratu	MAREK WARSZAWSKI
MOJŻESZ SZTRIKNCYJER — kierownik warsztatu rymańskiego	MOJŻESZ LANCMAN
JOSZE BYK	HERMAN LERCHER
HENIEK GOLD } policjanci getta	MENDEL BRAM
SZŁOJMELE, wychowanek Domu Dziecka	

Inspicjent: MIECZYSLAW BRAM

Kier. Techniczny JÓZEF PASMNIK

Światło ABRAM CZARKA i BRONISŁAW RACZYŃSKI

Kostiumy damskie ALEKSANDER SZKODA

Peruki ADAM OKOŁOTOWICZ i ANNA BŁASZCZYK

Prace stolarskie WACŁAW WOŹNIAK

Prace modelatorskie JÓZEF CIUNOWICZ

Prace malarskie MAKSYMILIAN STRATANOWSKI

Rekwizyt ZOFIA DOPPLER

Garderobiany ANTONI BIELSKI

Pełnomocnik Dyrekcji dla spraw Administracji: JAN ODWAK

Kierownik Eksploatacji: EUGENIA BLUMENFELD-LAUTERPACHT

פ ע ר ז א נ ע ן :

חבל כוזנאן	—	דניאל מארשאק
רבקה שילער-כוזנאן	—	עמל, זיין ווייב
מאיר מעלמאן	—	שמעון, זיין פאטער
זאָסיע סקושעשעווסקא	—	בראָנקע, זיין סאָכטער, סמירענמין
מעווערין דאלעצקי	—	סאלעק צוויק, זיין שוועסטער-זון
רות קאמינסקא	—	אסתר נאנמשאָר, סמירענמין
יוליוש בערגער	—	סילוועסטער דאָבראָטשינסקי, סמירענמין
אסתר קאוואלסקא	—	שרה, א דינסט ביי מאַרשאָק
מאיר רודענסקי		מייעסק
לודמילע סיראטא		אירקע
אברהם ראָזענבוים	פאַרשטייער פון דער פאַרטיי	קאַפלאַן
יוסף רעטיק		מייכאל
דינה פּיאַלקאווסקא	מיטגלידער פון דער אָרגאַניזאַציע	סאַניע
אַדאַם שענגוט	זאַציע „יודישע סאַציאַליסטן”	אַלעקסאַנדער
ברונאַ פינק		גבריאַל
הענריק גרינבערג	מיטגלידער פון דער יוגנט	חיים
עלע לאַטענבערג	אָרגאַניזאַציע „הצופּת”	שפרה
יצחק דאָגים		יעקב מיטגליד פון דער אָרגאַניזאַציע „לאַרק”
קאַראַל לאַטאוויטש	—	דער אַנטרוגענער פון לאַבער אין טרושאַווין
הערמאַן לערכער		מאַטעס טאַפּיראָ
שמואל רעטיק	רעפּאָרט = לייטער	אינושינער קאַן
מאַרק וואַרשאַווסקי	פון יודענראַט	הענדער קאַלישער
משה לאַנצמאַן	—	משה שמריקניצער לייטער פון וואַרשאַטאָ
הערמאַן לערכער		יאָסיע ביק
מענדל בראַם	פּאָליציאַנטן פון געטאָ	העניעק נאָלד
***	—	שלמהלע, א סינד פון סינדער חיים

א׳ ס׳ פ׳ צ׳ י׳ ע׳ נ׳

מ. בראם

פאַרוואָ:

א. אַקאַלאַוויטש און א. בלאַשטשיק

לייטערין פון דער עקספּלאַטאַציע:

ע. בלומענפּעלד-לאַווערפּאַכט

מעכנישער לייטער:

י. פאַסמאַניק

ליכט: א. ציאַרקא

פאַרטרעטער פון דירעקטאָר

פאַר אַדמיניסטראַציע ענינים:

יאָן אַדוואָק

Jizkor!

Oto słowo symbol upamiętnienia. Słowo tak stare, jak pamięć żydowska. Znaczy:

Niechaj wspomniane będzie imię tego, kogo nie ma, czyje imię trwa tylko w pamięci.

W dwudziestolecie Męczeństwa i Bohaterstwa zarazem, wspominamy Miliony Żydów umęczonych, straconych, zagazowanych.

Trwają w pamięci naszej bliscy i drodzy, ojcowie, matki, bracia, siostry nasze i ich dzieci.

Trwają w naszej pamięci setki pracowników teatrów żydowskich w Polsce.

Aktorzy, plastycy, techniczni i administracyjni nasi współpracownicy. Do stu miast i miasteczek naszego kraju przyjeżdżali, radując i wzruszając słowem żydowskim i piosenką.

Spośród przeszło czterystu pracowników teatrów żydowskich w Polsce zrzeszonych w Związku Zawodowym Artystów Scen Żydowskich w Polsce zginęło przeszło 250.

Oto ich imiona:

A	Ch	Gurwicz Mojsze Ginsburg Arnold Gottryd Adela Gutman Idi Griminger Uszer Gruber Ester Guzel Ester Gimpel Emil Gimpel Adolf Glanc Joji Gawa — Was (Wajnsztok) Garbasz Mojsze Goreke Eliezer
Altbaum Sonia As Burich Ajzenberg Aron Chl Ariel Ruchl Ariel Dudle Amatin Sonia Abelman Cypojra Urich Repl Urich Szamaj Urych Cyła	D	H
B	E	I
Berman Adolf Brin Maks Blicher Szapsze Baibirski Hersz Brojde Kasriel Birenbaum Duwyd Bezman Sonia Bezman Raja Bajgelman Duwyd Biszberg Regina Barska Fiszer Lulza Brod Chana Braun Mojsze Berman Róza Brauner Wicek Balk Zygmunt (Prof.) Berenblit Deniek Gergolski (Goldberg) Jakub	Chasz Josef Chasz Kadisz Chasz Nechama Chasz Ida Diament Mendl Dancygler Jakow Dranow Mordche Epsztejn Beni Epsztejn Fania Erwest Ida Elizest Szlojme Festl Jakow Fakiel Dwojra Fuks Róza Fiszman Mojsze Feller Albert Feterman Masza Fiszer Herman Fiszler Luba Frydman Mieczysław Fajnsztajn Mojsze	Inwentarz Hela Jungwirt Leopold Jakubowicz Beni
C	G	J
Cukier Szulim Cymbalist Karol Cukier Regina	Gotlib Helena Goldenberg Ester Grynszpan Jakow	

Jelen Malwina
Jelen Judel
Jolles Malwina

Najman Isruel
Najhaus Wolf

Szerman Duwyd
Szadewski Maks
Szapiro Genia
Szajm Mania
Sztokfeder Mojsze
Sztokfeder Ewa
Szling Roza
Sztrastogiel Mania
Szapiro, Daniel
Sztajm S.
Sztajm Liza
Szlukman Szlojme
Szefner Jakow
Sliwkiak M.

K

Kutner Szlojme
Kurc Abram
Kuzniecowa Lajb
Kampinowicz Mojsze
Karpinowicz Dwojre
Kajzerowicz Mania
Kon Motl
Kon Szlojme
Kajzer Pola
Kac Michał
Kalisz Leon
Krosszcer M.

P
Papierny Iochok
Polański Chaim
Poikój Maks
Poznański Mojsze
Poznański — Klajn
Polakiewicz Mojsze
Przeplórka Herszl
Poznańska Sz.
Paster Mojsze
Pulman Szymon

R

Rotszajn Szaje
Rotszajn Helena
Retman Masze
Rajchenberg Nusyn
Rozenberg Luba
Rakow Symche
Rot Gerszon
Rozenberg Tewi e
Rozenowajg Regina
Rozen Mania
Ryba Szymek
Rutenberg Kusiel
Rybak Szlojme
Róza Sara
Rozen Symche
Rozenowajg Duwyd
Rajzner Aneta
Rozenfeld Lesza
Rozanowicz Szlojme
Rubin Jakow
Rozenfeld Leokadia

W

Winer Lajb
Winer Sara
Winter Frania
Winder Majer
Wolfsztat Awrum
Witaling Fryda
Wajnberg Szmul
Wajnberg Karol
Wajnberg Jakow
Wajnberg Mendl
Wajnberg Janek
Wicher Mojsze
Wiskind Maksymilian
Wajner Lejb
Wajnsztok Sima
Wajnberg Sonia
Wajntraub Wladyslaw

Z

Zajde Chana
Zajderman Duwyd
Zelwer Szmul
Zablocki Szymon
Zubek Mordche
Zylberg Jochewet
Zandberg Mojsze
Zandberg Cesia
Zygielbaum Finia
Zak Lewi
Zelman Duwyd
Zylberminc Iochok
Zylbersztejn Josef

S

Samberg Ajzyk
Segalowicz Klara
Sandler Chaim
Szargańska Musia Kurtz-
Starodub Gała
Spiwak Duwyd
Sajman Kalmen
Stambulka Rywa

M

Mazo Mordche
Miszajewska
Mel Hela
Mendelblit Jakow
Marsatew Riwen
Maniela Mania
Mesti Meir

N

Nysecwajg Henia
Naro Rywka
Natan Noemi
Natan Ida
Natan Szlojme

Sz

Szajewicz Dina
Szajewicz Isruel
Szryftneczer Lajb
Szryftneczer Lajb
Szryftneczer Lajb

T

Turkow Ruta
Tenenbaum Abram
Trachtenberg Suma
Turkiewicz I.
Tykocinski Ch.

Zginęli Na Polu Chwały w I-szej Armii Polskiej w walce z Niemcami:

Kalmen Gutman
Abram Pliwer
Leon Tell

אין די טעג פון דערמאָנונג

אין די טעג פון אָנעבן סבּוּד די העלדן פון אויפשמאַנד אין וואַרשעווער געמאַך און די מיליאָנען אומגעקומענע יידן פון די בונדזשישע הימלעריסטישע השגם, וועגט זיך אונדזער זכרון צו אונדזערע נאַענטסטע — צו די משפחות אונדזערע, קרובים און פריינד. מיר יידישע מענטשער — מענטשן, וועמען עס איז באַשערט געווען צו דערלעבן אונדזער מלוכה — מענטשער אין פּוילן, דערמאָנען זיך די אַלע מיטאַרבעטער אונדזערע, וועלכע זענען פאַרשניטן געוואָרן דורך דעם מענטשן און פעלקערמעהדערישן הימלעריסם.

קרוב פיריהונדערט מענטשער-מענטשן — אַקטאָרן, מעכנישע און אַנדערע מיטאַרבעטער — האָט געצײלט אונדזער פאַרמילחמהריקער יידישער מענטשער אין פּוילן.

איבער הונדערט שטעט און שטעטלעך פלעגן זיי באַזוכן, אַריינגערענגענדיק דאָס יידישע וואָרט, אין זיי.

זאָל די רשימה פון די איבער צוויי הונדערט סופיציע געמען, וועלכע מיר רעכענען דאָ אויס, זיין אַ "יזכור" — אַ דערמאָנונג וועגן די, וועלכע זענען פון שוים פון פאַלק אַריינגעוואָקסן, מיט דעם פאַלק געלעבט און מיט אים באַבאַנד אומגעקומען!

MINIATURE POMNIKA BOHATERÓW GETTA I PŁASKORZEŻB GRUPA BOJOWA POCHÓD ŚMIERCI

w wykonaniu artystycznym produkuje WSP „Odrodzenie”
Warszawa, ul. Emilii Plater 9,11, tel. 881-73, 21-76-86.

„OPTIMA“

SPÓŁDZIELNIA PRACY GALANTERYJNO-ODZIEŻOWA

Warszawa
ul. Marszałkowska 84,92

Oferuje

usługi dla ludności w punktach usługowych:

krawiectwo damskie — ul. Armii Ludowej 12
krawiectwo damskie ciężkie i lekkie — ul. Senatorska 24
krawiectwo lekkie — ul. Marszałkowska 84,92
z własnych i powierzonych materiałów. Usługi wykonywane są wzorowo i terminowo. Ponadto Spółdzielnia Pracy poleca wysokiej jakości galanterię, jak:

apaszki, szale, chustki

do nabycia w uspołeczniczonych punktach sprzedaży.

SPÓŁDZIELNIA PRACY „BUMET”

Warszawa, ul. Podchorążych 32, tel. 497-25

Spółdzielnia produkuje i poleca dla odbiorców krajowych i na eksport szeroki asortyment wyrobów z tworzyw sztucznych spawanych i wtryskowych w różnych branżach, a w szczególności: odzieżowej, galanteryjnej, art. gospodarstwa domowego i zabawkarskiej.

Wyroby Spółdzielni Pracy „Bumet” znane są z wysokiej jakości.

Wyroby Spółdzielni Pracy „BUMET” znane są z wysokiej jakości.

יידישער מלוכה = טעאטער א. נ. פון אסתר רחל קאמינסקא
דירעקטאר און קינסטלערישער אנטווער: אידא קאמינסקא
וואַרשע, קרולעווסקע 13.

מיכאל מירסקי

דער חשבון

געוויינטעם דעם 20-טן יאָרמאָנאָט פון אויפשטאנד אין וואַרשענער געמאָנאָ.

אינסצעניזאציע און רעזשי — אידא קאמינסקא

סצענאָגראַפיע — סאַריאַן סאַאַנשאַק

ZE ZBIORÓW
Andrzej Kausbrandt

1963 — אפריל

אור פרעמיערע